

Stig-Olof Londen:

Riemutohtorin puhe 14.6.2019

Herra rehtori, herra dekaani, hyvät professorit, kunniatohtorit, teknillisen korkeakoulun riemutohtorikollegat, hyvät vasta promovoidut tohtorit, hyvät naiset ja herrat,

Lyhyt cv: Väittelin 1969 ja vuodesta 1971 eläkeikään saakka v. 2004 olen toiminut matematiikan professorina teknillisen korkeakoulun matematiikan laitoksella.

Riemutohtorin olemus on parhaiten ikuistettu Ingmar Bergmanin elokuvassa Mansikkapaikka (alkuperäinen nimi Smultronstället) vuodelta 1957. Elokuva on minusta miltei täydellinen taideteos ja monien mielestä Bergmanin paras elokuva. Sen voi katsoa vaikka kuinka monta kertaa.

Siinä kuvataan Tukholmassa asuvaa bakteriologian emeritus professoria Isak Borgia joka on lähdössä Lundin yliopistoon missä hänestä on tulossa riemutohtori. Professoria esittää elokuvassa ruotsin mykkäfilmin historian tunnetuin hahmo Victor Sjöström joka kuvauskesänä oli jo 78-vuotias ja kuoli pari vuotta myöhemmin.

Filmin alku sisältää riemutohtorille sopivan Borgin pitkän painajaisunen missä hän kävelee autiossa kaupungissa ja näkee kellotornin missä kello on ilman viisaria. Aika on pysähtynyt ja on hänen kannalta ohi. Vastaan tulee ruumisvaunu josta putoaa ruumisarkku ja siellä on Borg itse. Kuolema siis lähestyy vanhaa miestä. Tämä on hyvin mieleenpainava sekvenssi.

Herätessään Borg aloittaa automatkan Tukholmasta Lundiin, seuraanaan takapenkillä hänen miniänsä joka ajon aikana syyttää Isakia emotionaalisesta kylmyydestä ja siitä että hän on aina ollut kiinnostunut pelkästään työstään eikä häntä ympäröivistä ihmisistä. Erään tauon aikana Borg nukahtaa ennestään tuntemassaan mansikkapaikassa metsässä ja uneksii 60 vuoden takaisista muistoista. Tämä on psykoanalyttinen vaellus nuoruuteen ja syvälle tuntemattomaan minuuteen.

Omasta mielestään Borgin elämä on ollut traagista, hän ei koskaan saanut rakastamaansa naista ja avioliitto toisen korvaavan naisen kanssa on ollut onneton.

Itse en voi samaistua riemutohtori Borgin synkkyYTEEN ja rapistumisen pelkoon. Sain rakastamani tytön josta myös tuli tohtori ja professori, tosin Helsingin yliopistolla, ja nautin vieläkin suuresti matematiikasta ja yleensä intellektuaalisesta elämästä ja työstä.

Sen sijaan yritin selvittää itselleni niitä motiiveja jotka alunperin työnsivät minua kirjoittamaan väitöskirjan. Tämä minipsykoanalyysi tuotti kolmenlaisia motiiveja:

1. Ensinnäkin keskustelut minua vanhempien teekkarien ja tutkijoiden kanssa. Eräs yhteinen piirre näissä keskusteluissa oli että minulle tähdennettiin miten paljon mielenkiintoisempaa olisi seurusteleminen ja sosiaalinen kanssakäyminen väitelleiden ja akateemisissa maailmassa olevien henkilöitten kanssa. Jos onnistuisin liukumaan sisään akateemiseen maailmaan niin elämäni olisi rikkaampaa verrattuna siihen että olisin teollisuudessa töissä. Tämä oli ja on tietysti aika elitistinen piirre, kaikki tohtorit eivät ole mielenkiintoisia sosiaalisessa kanssakäymisessä

ja kääntäen mielenkiintoisia ihmisiä löytyy myös teollisuudesta. Asenne heijasti silloisia tunnelmia teknillisen fysiikan osastolla missä opiskelin.

2. Toinen motiivi oli tieteen kansainvälisyys ja matkustamisen mahdollisuus. Isäni oli puunjalostusinsinööri ja puunjalostusfirmoja ei oikein löydä Helsingistä. Joten perhe asui sisämaassa tehtaan luona ja minä Helsingissä isovanhempieni luona jotta voisin käydä ruotsinkielistä koulua. Isoisäni oli opiskellut Karlsruheessa tekniikan tohtoriksi ennen ensimmäistä maailmansotaa ja hänelle klassinen saksankielinen tiede ja kulttuuri oli kaiken huippu. Natsi-Saksa oli onneton parenteesi jota sopi unohtaa. Isoäitini taas piti kaikkea ranskankielistä kulttuuria kaiken huippuna. Joten nuorena sisäistin sen että sivistynyt henkilö tietenkin puhuu sujuvasti saksaa ja ranskaa ja on matkustellut ympäri manner-eurooppaa.

3. Olin kiinnostunut matematiikasta ja ylipäänsä ideoista ja intellektuaalisesta työstä. Tieteen tekeminen, oli se sitten luonnon- tai humanistista tiedettä tuntui minusta suuremmoiselta asialta. Aina saisi oppia jotain uutta.

Kaikki kolme motiivia ovat toteutuneet. Sosiaalinen elämä on ollut antoisa, matkustamista on tullut riittämiin ja tutkimusta on tullut tehtyä monessa eri maassa. Uutta on saanut oppia ihan tähän päivään saakka enkä ole intellektuaaliseen työhön ainakaan vielä väsynyt.

Den generation jag tillhör som är född strax innan vinterkriget har fått leva som det heter - med silversked i munnen; naturligtvis förutsatt att föräldrarna överlevde kriget. Genom att det mesta ständigt har blivit bättre. På 1950- och 1960-talen då vi studerade var Finland ännu ett inälvant samhälle präglad av finlandiseringen och med krigsminnen som den viktigaste nationella myten. Utvecklingen sedan dess har varit närmast otrolig - inte enbart ifråga om levnadsstandard. Nu har vi ett öppnare samhälle, ett förstklassigt högskoleväsende med stark internationalisering då det gäller forskning - både ifråga om lärare och studenter. Och en framgångsrik väldiversifierad industri.

Helt problemfri har utvecklingen ändå inte varit. Man behöver bara tänka på vilken framgång valreklamen "Rösta Finland tillbaka" hade i vårt senaste val. Har utvecklingen gått för snabbt?

Lyckligtvis har vi åtminstone inte ännu gått Ungerns väg. I Budapest har ju i tre decennier verkat ett universitet Central European University i humaniora och samhällsvetenskaper. Finansierat av den stiftelse till vilken den ungersk-amerikanske finansmannen George Soros donerat sin förmögenhet. Och ursprungligen startat av centraleuropeiska intellektuella. Men detta CEU, som är av hög kvalitet, är en nagel i ögat för Viktor Orban som med en särskild lag håller på att stoppa universitetets verksamhet i Budapest. Att CEU troligen på sitt område är det mest spännande och internationella universitetet i Europa kan han inte tåla. För vetenskapens frihet ger han inte mycket.

Så nu planerar CEU att flytta till Österrike, till Wien där borgmästaren entusiastiskt tar emot ett nytt universitet med hundratals professorer.

Vi får hoppas att nationalistiska och populistiska krafter här i Finland inte en dag tvingar Aalto-universitetet att flytta till Stockholm.

Summa summarum: Ifall Isak Borg hade varit professor vid CEU hade han haft skäl för sin depression, men inte om han hade varit professor vid Tekniska högskolan eller dess fortsättning Aalto-Universitetet.

Men Isak Borg inser sina fel och försonas i filmens slut med sin känslokyla; det är aldrig försent att utvecklas och förändras, en bra regel att minnas speciellt för en jubeldoktor.

Some of you may have seen the Swedish movie Wild Strawberries by Ingmar Bergman which I have commented on and referred to at some length during the past few minutes. It is about the 78-year old professor Isak Borg, a stubborn and egotistic emeritus professor of bacteriology. In the movie he drives from Stockholm to Lund in southern Sweden to be awarded the title of Jubilee Doctor.

He is not a happy and harmonious person. His marriage has broken down, he quarrels with his son and with his daughter-in-law and he feels that on the whole his life has been a failure.

This excellent and psychologically very deep film about both youth and old age much reflects Bergmans relations with his own parents. In 1957 when the film was made these relations were extremely bad, In addition, Bergman

had just broken with his third wife.

I then asked, has my life after getting my doctorate been like that of Isak Borg. Am I equally discontent 50 years later? My answer was an absolute no. I have enjoyed every moment of being in the scientific world and I still enjoy it.

A contributing factor has been that my generation has seen Finland develop from a somewhat backward and poor country in the 1950:s that had just lost a traumatic war against our eastern neighbor, to a prosperous, open, internationally oriented country with an active scientific culture and a successful industry.

For this development my generation is very grateful.

I can only hope that the scientist among those recently graduated in front of me who will give the speech of the Jubilee doctor in 2069 will be able to look back on an equally happy life as my generation has had.

But I stop here to let you continue eating and drinking.